

แนวคิดแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานาโดยวิธีการสหกรณ์

แนวคิดแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานา

จากสภาพเศรษฐกิจที่เลวร้ายของชานาในสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ถึงใกล้จะมาแล้วในบทที่ 1 สำหรับปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานาจะได้รับการแก้ไขจากรัฐบาลหรือไม่เพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกรมมองปัญหาของผู้ปกครองในสมัยนั้น ซึ่งมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานาแตกต่างกัน และความคิดเห็นดังกล่าวมีผลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาว่าควรจะใช้วิธีสหกรณ์หรือไม่ ในที่สุดก็มีการประนีประนอมกันให้ใช้วิธีการสหกรณ์ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานา แต่การสนับสนุนจากรัฐบาลยังไม่มากเท่าที่ควร เพราะรัฐบาลให้ความสำคัญทุ่มเทงบประมาณให้กับกิจการทางด้านการทหารและการป้องกันประเทศ¹ มากกว่าความสำคัญที่ให้กับปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานา ดังนั้นรัฐบาลจึงทุ่มเทเงินงบประมาณไปในด้านนั้น ในกรณีนี้มีความขัดแย้งของผู้มีอำนาจซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายคือ

1. ฝ่ายเสนาบดี ประกอบด้วยพระยาสุรียานุวัตร เจ้าพระยาวิชาญประพัทธ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ มีความเห็นว่า ชานาเดือดร้อนจริง ควรที่จะมีการแก้ปัญหาค่าความเดือดร้อนของชานาค่าเงินกู้ยืมด้วยวิธีการสหกรณ์
2. ฝ่ายรัชกาลที่ 6 มีความเห็นว่าชานายังไม่เดือดร้อนเรื่องเงินกู้ยืมไม่จำเป็นจะต้องรีบเร่งแก้ไข

¹คู่มือการวางแผนงบประมาณของรัฐบาล พ.ศ. 2453-2468 หน้า 48

ฝ่ายเสนาบดีไต่แก ก. พระยาสุรียานุวัตร

พระยาสุรียานุวัตรมีอายุอยู่ในช่วง พ.ศ. 2405-2477 พระยาสุรียานุวัตรเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการศึกษาและการทำงานในประเทศยุโรปเป็นเวลานาน รวมทั้งดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ อยู่ในระหว่าง พ.ศ. 2449-2450¹ ซึ่งเป็นช่วงเวลาตอนปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนที่จะมาดำรงตำแหน่งเสนาบดีไต่ศึกษาหาความรู้และทำงานเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจของไทย² หลังจากกราบถวายบังคมทูลลาออกจากราชการแล้ว พระยาสุรียานุวัตรได้เขียนตำราเศรษฐศาสตร์ขึ้นหลายเล่มในระหว่างการใช้เวลาว่างเต็มที่สะท้อนแนวความคิดและความสนใจในเรื่องการผลิตสมัยใหม่มากที่สุดคือ เรื่อง "ทรัพย์ศาสตร์" ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2454 ในหนังสือเล่มนี้พระยาสุรียานุวัตรได้พยายามชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในการผลิตของสังคมไทย ยังขาดการใช้เครื่องมือเครื่องจักรกล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การใช้แรงงานที่มีอยู่น้อย ไม่เพียงพอกับความต้องการของภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป พระยาสุรียานุวัตรเป็นผู้ที่กล้าแสดงความคิดเห็นและพยายามที่จะให้ความคิดเป็นความจริง มีผลงานเสนอให้ออนกิจการฝืนจากเจ้าภาษีผูกขาดมาเป็นของรัฐบาล เพื่อขจัดการรั่วไหลในรายได้ของรัฐบาล³ แต่การทำงานนั้นยังไม่สำเร็จ ท่านกลับได้รับพระราชหัตถเลขาจากรัชกาลที่ 5 ขอให้ลาออกจากราชการ หนังสือทรัพย์ศาสตร์ ของพระยาสุรียานุวัตรถือเป็นตำราเศรษฐศาสตร์ฉบับ

¹ หจช. เอกสาร ร.5 ค.3/2 สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรียานุวัตร 14 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 126

² การทำนายลมฟ้าอากาศและน้ำฝนคนเข้า" เรื่องทำไร่ไถนา พิมพ์ขึ้นเป็นที่รฤกในงานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัล (รศ.129) หน้า 81

³ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ พระยาสุรียานุวัตร (เกิด มุนนาค) นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช , 2523) หน้า 25-26

แรกของไทยสาระสำคัญของหนังสือ คือการชี้สภาพความยากจนของประเทศไทย แนวทางแก้ไขควมการพัฒนาเศรษฐกิจ และการจัดระบบเศรษฐกิจไทยใหม่ เพื่อจัดการเอาโรคเอาเปรียบและลดความแตก่างในรายได้และทรัพย์สิน ในค่านำของหนังสือทรัพย์สินศาสตร์ พระยาสุรียานุวัตรชี้ให้เห็นว่าไทยเป็นประเทศยากจน เห็นได้จาก การเปรียบเทียบค่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อได้ออกไปอยู่ต่างประเทศ สิ่งเกดเห็นความเจริญของเขา บางอย่างที่คิดว่าเรามากเท่าใดก็อยากจะให้เราทำได้อย่างเขาม่าง¹

ในปี พ.ศ. 2455 พระยาสุรียานุวัตรออกตีตเศนาศึกะทรงวงพระคลังมหาสมบัติมีจดหมายกราบทูลรัชกาลที่ 6 ถึงการท่นำว่าไม่มีกำไร รายได้โดยมากไม่มีเหลือเกินไปกว่าที่ชาวบ้านจะบริโภคเฉพาะในการเลี้ยงชีพ และที่ได้คณน้อยไม่พอเลี้ยงชีพไปตลอดปีก็มีเป็นอันมาก² จึงปรากฏคำบรรยายในหนังสือทรัพย์สินศาสตร์ ของพระยาสุรียานุวัตร กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านว่า

"ชาวบ้านที่ยากจนซัดส่นค้ายทุน คองออกแรงท่างาน แค่อู่หังค้าย ความเห็นคเห็น้อยเพียงใด ยอมจะเห็นปรากฏอยู่ทั่วไปแลดู ในเวลาที่ท่นำอยู่เสบียงอาหารและค่านงหมไม่พอกคองซื้อเชื่อเขา โดยคองเสียราคาแพงหรือคองกูเงินเขาไปซื้อก็คองเสียคองเบบแพงเหมือนกัน เมื่อเกยวชวาโคผลแล้วไม่มีกำไรพาทนะ พวจะชนไปจากลานนวดชวาทหรือไม่มีคองฉาง เกือบชวาวอชวายุ เมื่อเวลาชวาในกลาคูจะขึ้นราคาคากคองจำเป็นชวาชวาเสียคแต่เมื่ออยู่ในลานนงเงอจะโคราคาคาสักเทาโคกคองจำใจชวา มีคณนั้นจะไมโคเงินไซหนีเชวท้น กำหนดคสัญญาคองเสียเปรียบเพราะมีคุนน้อยเชนนี้ แรงที่โคออก ไปโดยความเห็นคเห็น้อยและคองคองทรมำนกวยอศสาคคองแคค คณท่นล่นบาคูมวเป็นท่นท่นนั้น ก็ไมทำใหเบือกคณล เป็นทรัพย์สินของตัวเอเอง โคเทอกกับออกแรงท่วประโยชน์ให้แกคูนฝวคเดียวเป็นแเท เมื่อปีท่นาจะท่นาคอไปก็คองเป็นท่นเขา"

¹ พระยาสุรียานุวัตร, "ค่านำ"เศรษฐกิจวิชาชั้นค่น (ทรัพย์สินศาสตร์ชั้นค่น)

(พระนคค : โรงพิมพ์นคคคสส่น ม.ป.ป.) หน้า จ.

² หจช., เอกสว ร.6 บ.21/99 จคทมวพระยาสุรียานุวัตรกวบมคคทูลว ถึงคจการคชชวและคคจคคคมาเมองไทย พ.ศ. 2455

อีก หนี้ใหม่ทับถมหนี้เก่ามากขึ้นทุกทีไป..."¹

จากสภาพความยากจนของชาวนาที่พระยาสุริยานุวัตรได้บรรยายไว้ในหนังสือทฤษฎีศาสตร์ จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญที่ชาวนาไม่มีและต้องการมากคือ ทุน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญยิ่งในการลงทุนเพาะปลูกพืชผลให้งอกเงยขึ้นมา ในเมื่อทุนไม่มีก็จำเป็นต้องกู้ยืม จากแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ เช่น พ่อค้าชาวจีน ชาวนาที่มั่งคั่งร่ำรวยในท้องถิ่นนั้น ซึ่งมักจะคึกคอกเบียดเบียนมาก เพราะว่าชาวนาที่ไม่มีกู้ยืมไม่ค่อยมีหลักฐานไปประกัน อันเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า เมื่อกู้ไปแล้วจะนำเงินมาใช้ให้ตามกำหนดเวลา ดังนั้นชาวนาจึงถูกเอาเปรียบด้วยการกรทราคาราข้าวบ้าง ใช้อของเครื่องใช้ในราคาสูงบ้าง ทำให้การกู้ยืมเงินมาลงทุนได้ผลไม่เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น

ข. เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์

เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์มีอายุอยู่ในช่วงพ.ศ. 2409-2483 ระยะเวลาที่ทำงานท่านได้เห็นสภาพความยากจนของชาวนาในเกือบธันวาคม พ.ศ. 2453 เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ² ได้นำรายงานกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าชาวนากำลังอยู่ในสภาพที่สิ้นหวังอันเนื่องจากการเพาะปลูกไม่ได้ผล และการที่มีหนี้สินของชาวนานับเป็นเรื่องที่น่าวิตก เพราะว่าชาว เป็นเศรษฐกิจหลัก ความสิ้นหวังอาจทำให้ชาวนาไม่มีกำลังใจที่จะทำงานอย่างเต็มที่อีกต่อไป ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อจนถึง เศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะให้การสนับสนุนช่วยเหลือไม่ว่าในด้านการชลประทาน การขจัดปัญหาโจรผู้ร้ายที่ขโมยทรัพย์สินของชาวนา การช่วยปรับปรุงเทคนิคการเพาะปลูกแก่ชาวนา เพราะหน้าที่ของข้าราชการมิใช่เพื่อเก็บเงินแต่อย่างเดียว แต่ต้องทำงานอย่าง

¹ พระยาสุริยานุวัตร, ทฤษฎีศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิชเนศ, 2518) หน้า 71-72.

² อัจฉรา ชุมคี, "งานด้านเกษตรและการคมนาคมของเจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ (พ.ศ. 2452-2468)" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษา แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 23.

สุดความสามารถเพื่อเพิ่มผลผลิต และความมั่นคงของชาติ¹ สภาพที่แร้นแค้นของชาวนา บางครอบครัวไม่มีอะไรจะกินต้องไปเก็บกลอย เผือก มันมากิน บางก็ผสมข้าวกับกลอย จากการสำรวจสภาพทางเศรษฐกิจของชาวนา ในภาคกลางของประเทศไทย พบว่าถึงกับมีคนอดตาย เจ้าพระยawangษาณุประพัทธ์ได้บรรยายสภาพของชาวนาในการสิ้นหวังไว้ดังนี้

"... คนที่แก่ชราและเด็กที่ทำการงานไม่ได้นั้น เมื่อไม่มีเช่า (ข้าว) บริโภค บุตรและธิดามารุคาทางก็พากันออกไปเที่ยวหาเช่ามาเลี้ยงกัน คองไปหลายวัน เพราะชาวหายากทองเกินทางไปไกลจึงจะโคชา มาบาง ส่วนคนชราซึ่งทพผลภาพพิการอยู่บางแล้วหิวจักเขาเลยเป็น ลมตายไปก็มี ส่วนเด็ก ๆ นั้น เมื่อหิวหนักเขาก็เที่ยวเก็บผักหญ้า หรือสิ่งอื่น ๆ ที่หาได้แกคึกวาบบริโภาคใคก็บริโภาคเขาไปจนเต็มอุ้ม ความภาษาเด็ก ทองเสียฉิกส่วแคงของรวงตายก็มีบาง หรือเมื่อ บุตรและธิดามารุคาเช่ามาโคแล้ว ญที่ออกหิวอยู่นั้นบริโภาคเขาไป จนเกินส่วนเลยที่เป็นลมตายก็มี ส่วนบุตรและธิดามารุคาที่ไปเพียง เสาะหาเช่ามาเลี้ยงกัน กว่าจะโคเขากลับมาเมื่อปะบิคามารุคา หรือบุตรตายเสียแล้ว เพราะความอดลยถึงกันและความเสียใจ และเป็นลมตายกันก็มี..."²

จากรายงานตรวจการเพาะปลูกประเทศสยามของเจ้าพระยawangษาณุ ประพัทธ์ มีความเห็นว่ากรณีที่ราษฎรยากจน เป็นเพราะชาวนาไม่รู้จักประหยัด ในปี พ.ศ. 2454 มณฑลกรุงเทพฯ กรุงเก่า นครสวรรค์ นครไชยศรี และปราจีนบุรี พบว่า ราษฎรมีความคับแค้นผิดเคืองด้วยเสบียงอาหารมาก ทุกมณฑลที่ได้ตรวจมาแล้ว การทำ นาวอย่างดีที่สุดได้ไม่เกินกว่าปานกลาง แต่ที่ได้รับผลต่ำกว่าและไม่ได้เลยก็มาก เพราะ เหตุนี้จึงพากันซาคข้าว และไม่มีข้าวจะบริโภาค³ ดังนั้นจึง เป็นหน้าที่ของรัฐบาลจะต้อง

¹ หจข., เอกสาร ร.5 กษ.3.1/12 ชาวนาจะกู้เงินรัฐบาลและความเห็น ที่จะคิบบำรุงนา 12 สิงหาคม-6 มีนาคม ร.ศ. 128

² หจข., เอกสาร ร.6 กษ.1/12 รายงานตรวจการเพาะปลูกประเทศ สยาม เจ้าพระยawangษาณุประพัทธ์ 17 กันยายน พ.ศ. 2454

³ ชาลิต วายุกัตกร, "การปฏิรูปเศรษฐกิจประเทศไทย พ.ศ. 2475- 2485" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 104-166.

ช่วยเหลือให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวนาคีขึ้น

การที่เจ้าพระยาวงษาอนุประพัทธ์ได้ไปเห็นสภาพที่แท้จริงของชาวนา ทำให้ทราบว่จากรายงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง เกี่ยวกับสภาพของชาวนาทั่วไปนั้นไม่เป็นความจริง ซึ่งเจ้าหน้าที่มักจะรายงานแต่สิ่งที่ดี ถึงค่ากราบบังคมทูลของท่านต่อรัชกาลที่ 6 ว่า

"... เมื่อไปหยุดถามที่ปากคลองหัวไผ่ มณฑลกรุงเก่า ถึงน้ำฝนขึ้น เขาแล ผู้บิยงอาหารของราษฎรในเวลานี้ อ่าเือกก็แข็งแรงน่าเข้า ทุงคนกลางคนเขาออกงาม การทำนาปีที่แล้วก็สมบูรณ์ แต่สภาพความเป็นจริงเขาในนาเหี่ยวแห้ง เพราะฝนแล้งจึก..."¹

จะเห็นได้ว่าสภาพเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนาจากการพบเห็นของเจ้าพระยาวงษาอนุประพัทธ์ ชาวนามีสภาพยากจนประสบกับความเดือดร้อนสมควรที่รัฐบาลจะคองยื่นมือไปช่วยเหลือ

ค. พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์

พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ รับราชการช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึง รัชกาลที่ 6 ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการได้เสนอให้รัฐบาลหันมาพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ชาติมีความมั่นคงยิ่งขึ้น แทนที่จะสนใจเพียงการทหาร การป้องกันประเทศแต่เพียงอย่างเดียว การที่สภาพเศรษฐกิจของคนในชาติส่วนใหญ่อยู่ในฐานะยากจน มีหนี้สินรุงรัง ค่าแรงชีวิตอยู่ด้วยความยากลำบาก ดังที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า "การเพาะปลูกของเราที่ได้เป็นมาแล้ว เข้าใจตามรูปที่เห็นได้เป็นการคลัง (Financial Work) มากกว่าเป็นการบำรุง (Improving Production)² ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการผลผลิตเพื่อผลประโยชน์ด้านการคลัง นอกจากนี้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ยังได้กล่าวถึงสภาพเศรษฐกิจในสมัยรัชกาลที่ 6 ว่า

¹ หจข., เอกสาร กส.13/446 รายงานเสนาบดีไปตรวจการทำนาในมณฑลต่าง ๆ พ.ศ. 2454

² หจข., เอกสาร กส. 13/10 พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 26 มิถุนายน ร.ศ.119

"...การค้ายาและการเพาะปลูกในเมืองไทยนั้นถูกคำทรูคูโหม
 มาแต่ในปลายรัชกาลก่อนแล้ว ราษฎรใ้ความคับแค้นอับจนต่าง ๆ
 ครั้นมาเปลี่ยนรัชกาล เขาก็มุ่งหมายกันว่าจะโคทรงจ้คกฎรทำนุ
 บำรุงแก้ไขความเค้จครอนทั้งนั้นขึ้น มาจนบัดนี้ก็หาเห็นโคทรงจ้ค
 แก้ไขประการใดไม่มีแต่การเล่นคลอออกมา..."¹

จะพบได้ว่าความคิดเห็นของ เสนาบดีแต่ละคนมีส่วนร่วมกันอยู่อย่างหนึ่ง
 คือการมองสภาพความเป็นอยู่ฐานะทาง เศรษฐกิจของชาวนาว่าประสักับความเค้จครอน
 ค้เงินทุนมีหนี้สินท่วมท้น จำเป็นที่รัฐบาลควรจะต้องยื่นมือ เข้าไปช่วยเหลือให้สภาพ
 ความเป็นอยู่ของชาวนาค้ดีขึ้น เพื่อนลประโยชน์ทั้งแก่ชาวนาเองและผลประโยชน์แก่
 ประเทศโดยส่วนรวมอีกด้วย แต่ขอเสนอเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชาวนาจาก เสนาบดี
 ทั้งหมด กุจะไปขัดแย้งกับความคิดเห็นของผู้นำประเทศในขณะนั้น

2. ฝ่ายรัชกาลที่ 6

ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงให้ความสำคัญแก่ความมั่นคงปลอดภัย
 ของประเทศเป็นอันดับแรก กุยทรงเห็นว่าความมั่นคงของชาติในค้่านกำลังทหาร จะ
 เป็นทางนำประเทศขึ้นสู่ความค้คเทียมกับอารยประเทศทั้งหลายในโลกอย่างแท้จริง²
 และทรงไม่ปรารถนาทำการใดที่จะทำให้ทางชาติสนใจอยากได้ประเทศไทย ค้ดังนั้นจึง
 ไม่ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องเร่งพัฒนาทางค้านเศรษฐกิจ เพราะยังพัฒนาบำรุงให้
 มั่นคงเกินไปก็จะเป็นภัยแก่ตัว เองค้ที่ที่มีนอมรครุณรักษ์ยืนยันว่าพระบาทสมเค้จพระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยมีพระราชดำรัสกับท้าวานา จะไม่ทรงขยายบ้านเมือง ไปในทาง

¹ หจข., เอกสาร ร.6 บ.17/11 พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูล
 พระบาทสมเค้จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 4 มีนาคม ร.ศ. 130

² W.F. Vella, Vajiravadh of Thailand: Traditional Monarch
 and Modern Nationalist University of Hawaii, 1950. p.2

ปรุ่่งแ่่ง เพราะยั่่งแ่่งสว่ยยั่่งจะเป็่นที่ค้องค้าท้องใจของอริราชศักร¹ แม้ว่าเสนาบดี
 ผู้รับผิดชอบทางค้านเศรษกรกิจของประเทศจะหล้เกล้ถว่ยร่ายง่านค้าสภ่าคว่เป็นจรั้ง
 และหล้ซ้แ่่งให้ทรงเข้าพระห้ยว่า เมื่งไทยค้องเร่่งพ้ฒนาเศรษกรกิจโดยเร่ิมจากกร
 เกษกรกรรม เพื่อปรุ่่งสภ่าคว่านาให้ค้ึ้น² แ่่งพระบาทสมเ้จ้พระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่ห้ยยั่่งไม่ทรงเห็นคว่จำเป็นที่จ้องค้าเน่ิงการห้ยเหลือ เพราะบ้านเมื่งเร่
 คนยั่่งไม่ค้แ่่งง่านกันห้่า คนยั่่งไม่จนจรั้ง ในพระราชนิพนธ์ "คว่จนไม่จรั้ง" ในค้ลน
 ค้ลลือ พระองค์ทรงแสดงพระราชค้าวีว่า คนบ้านนอกไม่จนเลย มีที่ค้ินที่จ้องไถจะเพาะปลูก
 มีเสบียงอาหารบริบูรณ์ค้ลค้ปี มีหมู และเป้ค้ไก่เลี้ยงกัน และมีที่เกวียนและส้คว่พาหะ
 ก้มาก³ และในพระราชนิพนธ์ "เมื่งไทยจ้ค้ินเด้ก" ก้ยั่่งทรงเน่็นว่าคนในเมื่งไทยนี้

"...คนเป็นอันมากถูกล่าว่าจ้จะขึ้นภู่ษีอีกไม่ค้ เพราะคว่คนของ
 เร่จนมาก ในช้อนีชาพเจ้่าไม่เห็นคว่ย เร่่าไม่จนเลยเพราะว่
 ธรรมชาติให้คว่สมบุรณแ่เร่มากไม่แรนแ่คนเลย แ่่ทุกว่
 เร่่ายั่่งหาค้่าห้คว่สมบุรณของเร่่าเน่็นเป็นเงินทองไม่ เร่่า
 ชาติค้เงินเท่่าน..."⁴

ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2456 รัชกาลที่ 6 ได้เส้ค้พระพาสห้ว่เมื่งตะวันค้ก
 ค้ังแ่่นครปรุ่่มถึงภู่ณจันบุรี ซึ่งคร้ังหน้ึงเคยเป็นหล่่งที่นายทหารห้ว่หน้ากบฏ ร.ศ. 130
 ประจ้่าการ

¹จมีนอมรกรุณรักษ์, "เหตุค้ลที่รัชกาลที่ 6 ประกาสสงครามกับเยอรมัน"
วชิราวุธานุสรณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร, 2508) หน้า 28-29

²หจข., เอกสาร ร.6กษ. 14 Memorandum on our Domestic.
 ตุลาคม 2454.

³พระบาทสมเ้จ้พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ห้ว่ ประมวลบทพระราชนิพนธ์พระบาท
 สมเ้จ้พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ห้ว่ ภาคป้ค้ณกะ (อ้ศวพาหุ) (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา,
 2494) หน้า 44

⁴พระบาทสมเ้จ้พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ห้ว่, "เมื่งไทยจ้ค้ินเด้ก" ประยู่ห้
 สัทธิพนธ์, พระมหาวชิราวุเจ้า (พระนคร : โรงพิมพ์ม้ค้ธรรม, 2515) หน้า 448

แต่ที่น่าสังเกตุว่าขณะที่ยูกอการ ร.ศ. 130 ได้เห็นถึงสภาพความทุกข์ยากของประชาชน แคว้นกาลที่ 6 กลับทรงมีประสมการณ์ตรงกันข้าม ตามที่ทรงบันทึกไว้ว่า

"... การเดินทางไปเช่นครั้งนี้ เป็นเรื่องเบิกทูนคนให้รู้จักเมืองของตน ก็ขึ้นกว่าที่จะอยู่ในกรุงเทพฯ ทำให้รู้สึกว้าเมืองไทยไม่หมกอยู่แต่เพียงกรุงเทพฯ และความมืดเห็นของชาวกรุงเทพฯ ไม่ใช่ว่าตรงกับความคิดเห็นของคนไทยทั่วไป ซึ่งจะทำให้เห็นว่าขอที่คนบางจำพวกมักพูดไปต่าง ๆ นั้นมีเหลวไหลอยู่เป็นอันมาก เป็นคนวาระราษฎรเคื้อกรอนมวก เพราะจนเต็มทีเช่นนี้ ก็มีพยานปรากฏอยู่เป็นทางแหงตรงกันข้าม คือตลอดทางที่เดินมาราษฎรนำเขาหลามมาแจกให้กิน ซึ่งตาจนจริงคงทำนาไม่ไคและบางแห่งมีสำรับมาเลี้ยงควยซ้ำ เพราะฉะนั้นก็เป็นอันไม่ตรงตามคำที่นักพูดกล่าวประการหนึ่ง"¹

กวรที่รัชกาลที่ 6 เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรบ่อยครั้ง อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการดำเนินพระบรมราโชบายทางการเมืองแบบเข้าถึงประชาชน และเป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง อันจะเป็นบ่อเกิดของการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่เมื่อเปรียบเทียบการเสด็จประพาสเยี่ยมเยียนราษฎรของรัชกาลที่ 6 เปรียบเทียบกับรัชกาลที่ 5 จะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันอยู่มาก คือในการเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองความมณฑลต่าง ๆ ของรัชกาลที่ 5 นอกจากการเสด็จตรวจการจัดการปกครองอย่างไม่เป็นทางการแล้ว และในการเสด็จจะไม่มีการทราแจ้งให้เจ้าเมืองทราบ การเสด็จในลักษณะเช่นนี้ นอกจากจะเป็นผลดีทางค่านจิตวิทยาการเมืองที่สามารถสร้างความจงรักภักดีจากราษฎร และยังเป็นโอกาสให้ทราบถึงทุกข์สุขและปัญหาของราษฎรอย่างแท้จริง ซึ่งตรงกันข้ามกับรัชกาลที่ 6 พระองค์มักจะเสด็จอย่างมีพิธีรีตอง ทำให้ไมทราบสภาพที่แท้จริงของราษฎร พบแต่สิ่งที่ตั้งงามความเป็นอยู่ที่ไม่ซ้คสน กังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงอาจทำให้แนวความคิดของพระองค์แตกต่างไปจาก

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประมวลพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ (อศฺวพาหุ) (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2494) หน้า 44

เสนาบดีทั้ง 4 คนและชัคกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ทำให้มีผลกระทบต่อวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนา เพราะการต้อนรับที่พระองค์ทรงได้รับขณะประพาสหัวเมืองต่าง ๆ อย่างมีพิธีรีตอง ยิ่งทำให้รัชกาลที่ 6 ทรงเชื่อมั่นว่า ความจำเป็นประการอื่นจะไม่เกิดประโยชน์อื่นใด หากความเป็นเอกราชและการรวมตัวของชาติต้องสูญสลายไป¹ ดังนั้นรัฐบาลจึงทุ่มเทงบประมาณให้กับการป้องกันประเทศ ถ้าพิจารณางบประมาณโดยเฉลี่ย ตั้งแต่ พ.ศ. 2453-2468

ตารางที่ 1 แสดงงบประมาณของรัฐบาล พ.ศ. 2453-2468

	ร้อยละ
การป้องกันประเทศและการปกครอง	37
การคมนาคม	9.3
การรักษาความสงบภายใน	7.3
การเก็บภาษีอากร	6.6
การยุติธรรม	4.7
การเกษตรและพาณิชย์	3.3
การศึกษา	2.6

ที่มา กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง รายงานและงบบปี พ.ศ. 2453-2468 และ MF., S.Y.B. B.E. 2468 (1925-26) P. 47.

จะเห็นได้ว่าการเกษตรและการพาณิชย์ได้รับงบประมาณน้อยที่สุด ทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านี้เป็นแหล่งรายได้พื้นฐานของเศรษฐกิจไทย ในบทวิจารณ์ทรัพย์สินศาสตร์ พระองค์แสดงพระราชดำริว่า ถึงแม้จะมั่งคั่งเพียงใด ถ้ามียุทธภัยก็ไม่มีทางรักษาทรัพย์สินได้

¹พร เทียม อันตะระกุล, "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 75

ถ้าไม่ส่งเสริมกำลังทหาร¹ จากข้อวิจารณ์หนังสือทฤษฎีศาสตร์ และพระราชดำรัส
ในที่ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าแนวความคิดในค่านิยมเศรษฐกิจโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชานา
ของรัชกาลที่ 6 เकिनสวนทางกับแนวความคิดของเสนาบดี ถึงกระนั้นก็มีได้
หมายความว่า รัชกาลที่ 6 ไม่สนพระทัยเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปจาก
หลักฐานที่มี แสดงให้เห็นว่าพระราชดำริที่จะส่งเสริมคนไทยให้ประกอบการค้า
และขยายการเพาะปลูก คึงเห็นได้จากพระบรมราโชบายลักษณะการปกครองของ
รัฐบาล เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 ทรงมีพระราชดำริว่า

"...ที่ดินของเรากว้างใหญ่ ทุ่งเราพุกเราให้ทำมาหากิน
พลเมืองควรทำเอง ที่จะพุกว่าให้รัฐบาลช่วย รัฐบาลไปทำการ
ค้าขายไม่ได้... การที่จะเราแลชักชวนให้พลเมืองถือเอาที่ดินทำ
การหากินนั้น เสนาบดีทุกกระทรวงอาจช่วยได้ เช่นคมนาคม
จัดการรถไฟให้สะดวก กรมการสอนให้พลเมืองรู้สึกเกียรติยศ
ในการหัดกรรม กสิกรรม ใหญ่สีกว่าการถือเสียม ถือไถมีเกียรติยศ
เท่ากับถือปากกา..."²

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญทางค่านิยม
เศรษฐกิจอยู่บ้าง แต่อาจจะเป็นเพราะความเข้าใจที่ว่าราษฎรของพระองค์ยังไม่ยากจน
ยังมีความเป็นอยู่ดี คึงนั้นจึงไม่จำเป็นที่รัฐบาลจะต้องยื่นมือไปช่วยเหลือ ให้ทุกคนช่วยเหลือ
ตัวเอง ประกอบกับแนวความคิดที่พระองค์ไม่ต้องการบำรุงประเทศให้เป็นที่ต้องคาคองใจ

¹ หจข., เอกสาร ร.6 บ.17/4 ความเห็นเรื่องหนังสือ "ทฤษฎีศาสตร์"
วิจารณ์ในสมุทสร ปีที่ 2 เล่ม 9 กันยายน 2458

² หจข., เอกสาร ร.6 บ.1.6/13 พระบรมราโชบายลักษณะการปกครองของ
รัฐบาล รายงานการประชุมเสนาบดี (พิเศษ) 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2458

ของต่างชาติ เพราะจะยิ่งเป็นอันตรายจะทำให้ต่างชาติอยากได้เมืองไทยมากขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวความคิดของรัชกาลที่ 6 ต่อสภาพเศรษฐกิจในสมัยนั้น ยังไม่เลวร้ายจนกระทั่งคงมีการแก้ไขปรับปรุง ทรงห่วงใยอยู่แต่เรื่องการป้องกันประเทศและการทหารทำให้มองความสำคัญด้านเศรษฐกิจน้อยลง เนื่องจากพระองค์ยังมองไม่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะนำวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยวิธีการสหกรณ์มาใช้จึงเกิดความขัดแย้งถึงวิธีการแก้ปัญหาว่าควรจะใช้สหกรณ์หรือไม่ สำหรับฝ่ายเสนาบดีเสนอความคิดเห็นว่าควรจะแก้ปัญหานี้ด้วยวิธีสหกรณ์ แต่ฝ่ายรัชกาลที่ 6 ยังไม่เห็นความจำเป็น จึงเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานาแค้อย่างไรก็ตามในที่สุดก็ได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าถึงแม้พระองค์จะยังมองไม่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น แต่พระองค์ก็ไม่ทรงชักขวาง เพียงแต่ไม่คอยให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

วิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานา

บุคคลกลุ่มสำคัญทั้ง 2 กลุ่มมีแนวความคิดที่ขัดแย้งกันในเรื่องสภาพเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานาแล้วยังมีความเห็นไม่ตรงกันในเรื่องวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชานา กล่าวคือ

1. ฝ่ายเสนาบดี ได้แก่ ก. พระยาสุรียานุวัตร

พระยาสุรียานุวัตร ได้เสนอความคิดเห็นในการช่วยเหลือชานาในก้านเงินทุนด้วยการตั้งธนาคารเกษตร กล่าวคือในสมัยรัชกาลที่ 5 ประมาณปี พ.ศ. 2445 พระยาสุรียานุวัตร เป็นทูตไทยประจำอยู่ปารีส ประเทศฝรั่งเศส ได้เสนอให้นำเงินที่จะนำมาสร้างทางรถไฟ 1 ล้านปอนด์ มาตั้งธนาคารเกษตรออกทุนให้ชานากู้ โดยเก็บดอกเบี้ยแก่พอควร เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนเป็นการบำรุงการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตของชาติ เมื่อผลผลิตเพิ่มพูนรัฐบาลจะกู้เงินธนาคารเกษตรซึ่งมีกำไรจากการ

ให้ชาวนากู้ มาสร้างทางรถไฟก็ได้¹ แต่ข้อเสนอนี้ไม่เกิดผล จนกระทั่งตอนปลายสมัย
รัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2452 สภาพเศรษฐกิจที่ทรุคโทรมของชาวนา เนื่องจากเกิดภาวะ
น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2451 ทำให้รัฐบาลต้องหยิบยกข้อเสนอขึ้นมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง และ
ได้มอบให้ นายคัมภีร์ จี อาเซอร์ (W.J. Archer) ที่ปรึกษาสถานทูตสยาม ณ
กรุงลอนดอนช่วยทำบันทึกการจัดตั้งธนาคารเกษตร (Agriculture Bank) ใน
เมืองอียิปต์มาประกอบการพิจารณา² แต่เมื่อรัฐบาลได้ศึกษาแล้ว ธนาคารเกษตร
มีข้อบกพร่องที่ไม่สามารถควบคุมให้ชาวนาใช้เงินกู้ไปในทางที่เกิดประโยชน์โดยทั่วถึง
ได้ และไม่สามารถดูแลชาวนาไม่ให้ทอดทิ้งหลบหนีหนี้สิน รัฐบาลได้เห็นตัวอย่าง
ความล้มเหลวของธนาคารเกษตรที่ได้ทดลองจัดตั้งมาแล้วในเมืองอียิปต์ จึงไม่คิด
จัดตั้งธนาคารเกษตร แต่เหตุผลที่สำคัญในการไม่จัดตั้งธนาคารเกษตรก็คือ รัฐบาล
อ้างว่ายังไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะจัดตั้งธนาคารเกษตรได้ ด้วยเหตุนี้ข้อเสนอการ
แก้ปัญหาเศรษฐกิจเกี่ยวกับชาวนาค้นวิธีตั้งธนาคารเกษตรจึงระงับไป³

¹กระทรวงต่างประเทศ กองบรรณาธิการ พิมพ์ 11 การคลังสยามกู้เงิน
ทางประเทศ 2477 ตอน 1 พระยาสุรียานุวัตรกรรมาธิบดีมณฑลกรมพระยาเทวะวงศ์
วโรปการ 15 มีนาคม รศ. 121

²หจช., เอกสาร ร.5 กษ. 10/4 เรื่องแบงค์และสมาคม สำหรับการ
เพาะปลูกในเมืองอียิปต์ 17 สิงหาคม ร.ศ. 128

³หจช., เอกสาร ร.5 กษ. 3.1/12 ชาวนาจะกู้เงินรัฐบาลและความเห็น
ที่จะคิดบำรุงนา 12 สิงหาคม-6 มีนาคม รศ. 128

ในปี พ.ศ. 2454 พระยาสุริยานุวัตรได้เสนอให้นำวิธีการ "ทำการ
ร่วมกัน" หรือ "โคออปอเรชัน" มาใช้¹ เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจแก่ชาวนา เนื่องจาก
ชาวนาสีมีนั้นเป็นหนี้กันอย่างมาก พระยาสุริยานุวัตรเห็นว่าการทำงานร่วมกันนี้จะขจัด
ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนายทุนได้แก่เจ้าของที่ดิน พ่อค้าคนกลาง ผู้ออกเงินให้กู้ และ
ชาวนาให้หมดไปได้ ก่อให้เกิดความสามัคคีในการทำมาหากิน เพราะชาวนากางรวมแรง
ร่วมทุนในการผลิต ผลผลิตที่ได้ก็จะแบ่งปันกันตามแรงงานและเงินทุนที่ร่วมกัน แนวความ
คิดของพระยาสุริยานุวัตรในช่วงนี้ เสนอออกมาในรูปของหนังสือที่ชื่อว่า "ทรัพย์สินศาสตร์"
ซึ่งมีคนสนใจกันมาก แต่รัฐบาลก็มีได้นำความคิดเห็นนี้มาดำเนินการแต่อย่างใด

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พระยาสุริยานุวัตร
ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนา โดยเขียนลงใน
หนังสือพิมพ์ศรีกรุงติดต่อกันหลายฉบับ เสนอให้ตั้งธนาคารชาติลงทุน 20 ล้านบาท ออก
เงินให้ผู้ซุกซน ยากจนแต่มีนิสัยดีและมีผู้ประกันไปลงทุน² เพราะความเจริญของ
ประเทศของอาศัยการทำนาเป็นส่วนใหญ่กว่าอย่างอื่น จะเจริญเร็วหรือช้า ก็สุดแล้วแต่
ประโยชน์ที่ชาวนาจะได้มากหรือน้อยเป็นสำคัญ การขาดแคลนทุนนั้นมิใช่จะเป็นปัญหา
เฉพาะชาวนาเท่านั้น แม้โดยส่วนรวมก็ขาดแคลนการสะสมทุน ดังนั้นการจัดตั้งให้มี
แหล่งเงินทุนจึง เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

¹ หจช., เอกสาร ร.6 บ.7/4 ความเห็นเรื่องหนังสือ "ทรัพย์สินศาสตร์"
วิจารณ์ในสมุทราสาร ปีที่ 2 เล่มที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2458 และพระยาสุริยานุวัตร
ทรัพย์สินศาสตร์ (ม.ป.ท., 2454) หน้า 252 "โคออปอเรชัน" เป็นวิธีทำการ
ร่วมแรงร่วมทุนแล้วปันผลกำไรกันระหว่างผู้ตั้งแรงร่วมมือกันทำงานนั้น ๆ ซึ่งเป็นวิธี
การเดียวกันกับการสหกรณ์นั่นเอง

² พระยาสุริยานุวัตร, เรื่องธนาคารแห่งชาติ มานิต วสุวัต พิมพ์แจกใน
งานพระราชทานเพลิงศพมหาอำมาตย์เอกพระยาสุริยานุวัตร ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2497 (พระนคร : โรงพิมพ์ศรีกรุง, 2479) หน้า 34-36

ข. เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์

แนวความคิดในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนาของเจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์จากการที่ได้ไปเห็นสภาพที่แท้จริงของชาวนา ท่านได้เสนอความคิดให้รัฐบาลช่วยเหลือชาวนา ในการส่งเสริมการทำนา โดยให้มีการประชุมชาวนา เช่น ในปี พ.ศ. 2452 จัดให้มีการประชุมชาวนาขึ้นเป็นครั้งแรกที่ทุ่งหลวง คลองรังสิต เพื่อรับฟังความคิดเห็นของชาวนา¹ เสนอให้มีการจัดประกวดพันธุ์ข้าวใน พ.ศ. 2453, 2454 มีการแสดงกลสิกรรมและพาณิชยการ เพื่อส่งเสริมให้ชาวนามีความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว

ในปี พ.ศ. 2453 เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ ได้กราบบังคมทูลถวายรายงานเรื่องนี้ต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสนอแนวทางแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนาคือวิธีต่าง ๆ เช่น บำรุงการชลประทาน ทดลองเทคนิคใหม่ ๆ ในการเกษตร หนึ่งในวิธีการแก้ปัญหา คือ การจัดตั้งสหกรณ์และธนาคารให้กู้ยืมแห่งชาติเพื่อแก้ปัญหาค่าขาดแคลนเงินทุนของชาวนา แต่มีเงื่อนไขอยู่ว่ารัฐบาลต้องเลิกการพนัน และหวย ก.ช.โดยเร็ว เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ชาวนายากจนและมีหนี้สินเป็นจำนวนมาก² ในการจัดตั้งธนาคาร เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์เห็นควยที่จะให้มีการจัดตั้งธนาคารรับฝากเงินของราษฎรไม่ใช่ให้กู้เงินเพื่อให้ราษฎรรู้จักประหยัดทรัพย์ ในเรื่องนี้ท่านอาจจะเกรงว่าเมื่อราษฎรได้เงินไปแล้วอาจนำไปใช้ในทางไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เช่น เล่นการพนัน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ราษฎรจะนำเงินจากไหนมาฝากได้ เพราะลำพังค่าใช้จ่ายในครอบครัวก็ไม่เพียงพออยู่แล้ว

¹ หจช., เอกสาร ร.5 กษ.3/12 หนังสือรายงานการประชุมชาวนาในทุ่งหลวงคลองรังสิต ร.ศ. 128

² ประกาศพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกาเลือกอาคารบ่อนเบี้ย ค.ศ. 1249 ในว.ช. ประสังสิต (ผู้เรียบเรียง) ประวัติศิริพากรณบับสมบูรณ (พระนคร : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, 2514) หน้า 325-327 ยกเลิกการพนันโดยเด็ดขาด พ.ศ. 2459

นอกจากนี้เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ยัง เสนอให้รัฐบาลอุดหนุนชวานาคัย การลคัศราคานา และภาชีอากรให้พอควรแก่กำลังที่ชวานาจะเสียได้ และรัฐบาล ควรจัดหาโค กระบือ ที่แข็งแรงปราศจากโรคภัย ไซ้เจ็บให้ราษฎรชวานาซื้อได้ใน ราคาสมควรก่อนลงมือทำนาทุกครั้ง¹

จากแนวความคิดของ เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ รัฐบาลนำเอาวิธีการสหกรณ์มาใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชวานาในเวลา ต่อมา

ค. พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการกราบบังคมทูล ให้รัฐบาล เปลี่ยนนโยบายหันไปพัฒนาทาง เศรษฐกิจมากขึ้น" เพื่อไม่ให้ประเทศเป็นเหมือน คนหนุ่ม ๆ ที่แคงตัวป้อ ๆ แคหาทุนรอนมิได้ เพราะถ้าไม่ทำแล้วประเทศชาติจะเกิด อันตรายอย่างแน่นอน"² พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ให้เหตุผลที่ต้อง เปลี่ยนนโยบายว่า

"... แต่จริง เมื่อเรายังอยู่ในลักษณะที่ยากจนเช่นนี้ เห็นคัวย เกลวาวาโ ปลิชีที่จะเกินุค่อ ไปควร เคินไปทางอิคอนอมีโใหม่มากขึ้น กลวาคือ รัฐบาลควรที่จะลงทุนรอนในการงานที่เป็นโปรคักคัพ โใหม่มากกว่าอันโปรคักคัพ..."³

ง. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระจันทบุรีนฤนาถ รัชการอยู่ ในช่วง พ.ศ. 2540-2544 ในช่วงที่เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ มีความเห็นว่าควรจะต้องแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชวานาคัยวิธีการสหกรณ์ ท่านได้กราบทูลรัชกาลที่ 6 เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2458 ถึงการ

¹ หจช., เอกสาร ร.6 กษ.1/6 แมมโมแรนคัมที่จะแก้ไขการทำนาที่เสื่อม ทรามให้เจริญขึ้น พ.ศ. 2454

² หจช., เอกสาร ร.6 9.8.1/11 งบประมาณแผนกกระทรวงธรรมการ พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 22 มิถุนายน ร.ศ. 131

³ เรื่องเดียวกัน

ทำมาหากินในเมืองไทยนั้น ผู้ที่ไม่มีทุนควรจะได้รับการเกื้อหนุน ตามแต่ที่พอจะทำได้
เริ่มจากชวานาคด้วยวิธีการสหกรณ์¹ ดังความตอนหนึ่งว่า

"... เห็นควยเกล้าว่าควรริเริ่มการสหกรณ์ไ้... เมื่อเมืองอื่น
ที่พลเมืองมีสติดี เสนอควยราษฎรชาวสยามก็ไ้ตั้ง เป็นประโยชน์
เป็นอันมากแล้ว อีกประการหนึ่งสหกรณ์เป็นประโยชน์แก่กุล
แก่การตั้งคลังสำหรับชาติ..."¹ ถ้าแม่สหกรณ์ยังมีไ้ตั้งขึ้น
การตั้งคลังสำหรับชาติก็ไม้อาจเป็นผลสำเร็จไ้ไ้ เพราะการ
ตั้งคลังสำหรับชาติของมุ่งหมายเอาการจำแนกทุนไปหนุนการ
พาณิชย์ในเมืองไม้อใช้ซื้อขายเงินกับต่างประเทศ แม่ไม่มีสหกรณ์
ในหมู่ประชาชนช่วยอุดหนุนการจำแนกทุนไปในเมืองยอมขาดแคลน
ขอสำคัญคือ ประกัน การสหกรณ์ถึงแม่จัดไ้ไ้ไ้ระเบียบไ้ไ้แล้ว
ยังเกิดเป็นประกันการกู้ยืมอันแน่นแพนหาอื่นเปรียบมิไ้ไ้ เพราะ
ฉะนั้นสหกรณ์แม่เพื่อประโยชน์ของการคลังสำหรับชาติอันเกี่ยว
ก็ควรริเริ่มจัดไ้ไ้แล้ว แต่สหกรณ์ยังมีประโยชน์ซึ่งเป็นของคุณ
โดยตรงอีกอย่างหนึ่งคือการไ้หนุนแก่ราษฎรทั่ว ๆ ไป ซึ่งบัดนี้
มารายควยกันคองยืมเงินควยไ้ไ้คองยืมแรงเกินประมาณ
ในบรรดาราษฎรที่ไม้อมีทุนเกิดมีผลที่จำเป็นคองเลิกการท้วมาหา
กินของคน หรือมีฉะฉานที่ไ้ไ้โดยเสมอๆ เป็นหาสของเจ้าของ
ที่คนยืมมา การที่มีสหกรณ์ยอมไ้ไ้ไ้ไ้ราษฎรไ้ไ้ยืมเงิน
จากคลังสำหรับชาติไ้ไ้ควยไ้ไ้คองเบี่ยนอยจากการทำมาหา
เลี้ยงชีพไ้ไ้โดยสะดวกขึ้น"²

กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชวานา
ดังจะเห็นไ้ไ้จากเสนอให้ความช่วยเหลือ ควยการนำเงินคองคลังซึ่ง เป็นเงินยืมจ่ายใน
การจำนำคิบุกของเจ้าของเหมืองที่ประสบความสำเร็จครั้งอน เนื่องจากราคาคิบุกตกค้ำ

¹ กรมพระจันทบุรี, ในงานการรับพระอัญธิ พระเจ้าพี่ยาเธอกรมพระจันทบุรี
นฤนาถ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2474 หน้า 368-370

² หจข., เอกสาร ร.6 ค.16/1 ลายพระหัตถ์กรมพระจันทบุรีนฤนาถกราบ
บังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เป็นจำนวนเงิน 1 ล้าน 2 แสนบาท เพื่อช่วยเหลือชาวนาที่ประสบอุทกภัย เป็นจำนวนเงิน 4,018,231.48 บาท¹

จ. เจ้าพระยามรราช มีอายุอยู่ในช่วง พ.ศ. 2405-2481 ท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีความเห็นว่ราษฎรจำนวนมากอยากกริเริ่มกิจการแต่ไม่มีเงินลงทุน ต้องไปกู้เงินจากเอกชน ซึ่งมักต้องจ่ายดอกเบี้ยในอัตราสูง เมื่อเป็นเช่นนี้การลงทุนก็ไม่มีประโยชน์เท่าที่ควร เพราะผลประโยชน์ที่ได้คงไปใช้หนี้หมด² ดังนั้นในปีพ.ศ. 2455 เจ้าพระยามรราช ได้เสนอความคิดเห็นให้รัฐบาลตั้งธนาคารเพื่อช่วยอุดหนุนราษฎรที่ยากจนที่เรียกว่า "กะสิกะธนาคาร" หรือธนาคารสำหรับการเพาะปลูก เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้ราษฎรกู้เงินไปเป็นทุนในการเพาะปลูก ระเบียบการผู้ที่จะรับเงินไปนั้นต้องมีทรัพย์สินค้ำประกันคอกเบี้ยเพียงร้อยละ 5 ต่อปี³ ซึ่งตามปกติที่กฎหมายกำหนดคืออัตราดอกเบี้ยร้อยละ 15 ต่อปี จะเห็นได้ว่าแม้จะยังไม่มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นแต่แนวความคิดที่จะช่วยเหลือชาวนาได้แพร่หลายในหมู่เสนาบดีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้รู้เห็นปัญหาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับชาวนา จึงพยายามเสนอความคิดเห็นให้มีการช่วยเหลือชาวนาควยวิธีต่าง

ฉ. เซอร์ เบร์นาร์ค ฮันเตอร์ (Sir Bernard Hunter)

เซอร์ เบร์นาร์ค ฮันเตอร์ หัวหน้าธนาคารแห่งเมืองมีทราส ประเทศอินเดีย ได้รับเชิญจากรัฐบาลสมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2457 ให้มาสำรวจและวางแผนดำเนินงานแก้ไขปัญหา ภาวะวิกฤตของธนาคารสยามกัมมาจล กล่าวคือในปี พ.ศ. 2456 ธนาคารจีนสยามเงินทุน จำกัด ประสบภาวะวิกฤตจนถึงกับต้อง

¹ รอยพิมพ์ เรื่อง ประกิจษ์, "เงินคลังของไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" หน้า 126

² หจช., เอกสาร ร.6 น.9.1/166 หนังสือเจ้าพระยามรราช ถึงสมุหพระนครบาล 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2467

³ หจช., เอกสาร ร.6 ค.15/3 หนังสือเจ้าพระยามรราชกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2455

ล้มละลาย การล้มละลายของธนาคารจีนสยามเงินทุนก่อให้เกิดความปั่นป่วนทางการเงินและการค้า โรงสีหลายโรงซึ่งอาศัยเงินทุนหมุนเวียนจากธนาคารจีนสยามเงินทุนต้องปิดตัวลง ภาวะตลาดข้าวปั่นป่วน เพราะโรงสีเพียงไม่กี่โรงที่ยังเปิดดำเนินการอยู่ได้กดราคาข้าวรับซื้อข้าวอย่างหนัก¹ ส่งผลกระทบต่อชาวนา เพราะราคาข้าวตกต่ำ นอกจากนี้การล้มละลายของธนาคารจีนสยามยังเป็นผลให้ธนาคารสยามกัมมาจลซึ่งเป็นของรัฐบาลพลอยจะล้มละลายไปด้วย เพราะธนาคารทั้งสองนี้ให้เงินทุนหมุนเวียนร่วมกันอยู่ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจึงต้องเข้าช่วยเหลือเพิ่มขึ้น โดยรับซื้อหุ้นของธนาคาร² เพราะถ้าปล่อยให้ธนาคารสยามกัมมาจลต้องล้มละลายจะทำให้รัฐบาลเสื่อมเสียชื่อเสียงและความเชื่อถือ เป็นการบั่นทอนความมั่นคงของประเทศ ภาวะวิกฤตทางด้านการเงินและการพาณิชย์ดังกล่าว ทำให้รัชกาลที่ 6 ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติเข้าไปมีส่วนตรวจตราและบำรุงงานด้านเศรษฐกิจและการพาณิชย์ภายในประเทศ เพื่อที่เหตุการณ์ดังกล่าวจะได้ไม่เกิดขึ้นอีก ดังนั้นในปีพ.ศ. 2457 กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ คิดที่จะปรับปรุงแก้ไขให้ธนาคารสยามกัมมาจลให้ดีขึ้น โดยเปลี่ยนฐานะจากธนาคารซื้อขายเงิน (Exchange Bank) มาเป็นธนาคารให้กู้ยืม (Loan Bank)

เนื่องจากธนาคารสยามกัมมาจลมีตัวแทนในต่างประเทศน้อย จึงไม่สามารถแข่งกับธนาคารอื่นได้ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้เชิญ เซอร์ เบอร์นาร์ค ฮันเตอร์ มาสำรวจและวางแผนดำเนินงานดังกล่าว เขาได้แนะนำให้รัฐบาลโอนหุ้นจากธนาคาร

¹ หจข., เอกสาร ร.6 น. 19/3 ประชุมเทศบาลของกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2455

² ธนาคารไทยพาณิชย์, อนุสรณ์ครบรอบ 50 ปี ธนาคารไทยพาณิชย์ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเซม, 2500) หน้า 46-50

สยามก็มาจัดไปรวมทั้งเป็นธนาคารใหม่เรียกว่า ธนาคารชาติ¹ ในการกั้มให้ยูงู้นำ
 โฉนดที่ดินหรือหลักทรัพย์มาเป็นประกันในรูปแบบสหกรณ์ แต่คณะกรรมการของธนาคาร
 ไม่เห็นด้วย เพราะถ้าหากทำเช่นนั้นธนาคารสยามก็มาจลจะกลายเป็นธนาคารชาติ
 ในรูปของธนาคารสหกรณ์ แล้วจะไม่มีธนาคารพาณิชย์ของคนไทย เพื่อแข่งขันกับ
 ธนาคารต่างชาติ ดังนั้นความคิดนี้จึงล้มเลิกไป

2. ฝ่ายรัชกาลที่ 6

กึ่งที่โต้วาทีแล้ววรัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าสภาพเศรษฐกิจที่
 เกี่ยวกับชวานายังไม่ยากจน สภาพความเป็นอยู่ยังไม่จำเป็นที่จะต้องเร่งรีบพัฒนา ดังนั้น
 ข้อเสนอของ เสนาบดีที่มีความเห็นตรงกันว่าสภาพเศรษฐกิจเกี่ยวกับชวานควรจะ
 ใ้รับการแก้ไขจึงไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง จะ
 พบว่าเสนาบดีบางท่านมีความคิดที่ตรงกันข้ามกับรัชกาลที่ 6 เช่น พระยาสุรียานุวัตร
 เสนอความคิดเห็นในหนังสือทฤษฎีศาสตร์และกระทรวงธรรมการมีคำวิจะไซหนังสือ
 เล่มนี้ เป็นคำราเรียน พระองค์ได้วิจารณ์คำหนังสือและผู้เขียน โดยเผยแพร่ในวารสาร
 สมุทสรสาร ของราชนาวิสมาคมใช้นามแฝงว่า "อศวาพาหุ"² ทรงคำหน้ที่กระทรวงธรรมการ
 จะนำหนังสือนี้มาเป็นแบบเรียน ทรงพระราชวิจารณ์ประนามหนังสือเรื่องนี้จนไม่สามารถ
 นำมาเผยแพร่ต่อไปได้ ในพระราชวิจารณ์นั้น ทรงกล่าวว่า เศรษฐศาสตร์ ไม่มีฐานะ
 ที่จะเป็นวิชาการ เพราะพวกนักปราชญ์วิชานี้ เช่น อากัมสมิข ก็ไม่เห็นมิ่งมีเป็นเศรษฐกิจ
 เมื่อเจ้าคำราเองไม่ร่ำรวย จะตั้งเป็นวิชาสอนคนได้อย่างไร³

¹ธนาคารไทยพาณิชย์, อนุสรณ์ครบรอบ 50 ปี ธนาคารไทยพาณิชย์
 (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม, 2500) หน้า 46-50.

²หจช., เอกสาร ร.6 บ.1.7/4 ความเห็นเรื่องหนังสือ "ทฤษฎีศาสตร์"
 วิจารณ์ในสมุทสรสาร ปีที่ 2 เล่มที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2458

³เรื่องเดียวกัน

นอกจากนี้ความขัดแย้งระหว่างรัชกาลที่ 6 กับกรมพระจันทบุรีนฤนาถ ในเรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินของราชสำนักถึงขั้นที่กรมพระจันทบุรีนฤนาถ ทรงขอ กราบถวายบังคมลาออก¹ เรื่องนี้อาจพิจารณาได้ว่า ความขัดแย้งโดยส่วนพระองค์ อาจเป็นเหตุให้ขอเสนอของกรมพระจันทบุรีนฤนาถในเรื่องการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่ เกี่ยวกับชานาไม่ค่อยได้รับความสนพระทัยเท่าที่ควร

พระราชวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์กับงานสหกรณ์

พระราชวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (พระราชวงศ์เชอพระองค์ เจ้ารัชนิแจ่มจรัส) มีอายุอยู่ในช่วง พ.ศ. 2419-2488² เมื่อปีพ.ศ. 2451 ทรงเป็น อธิบดีกรมตรวจและกรมสารบาณูชี ปีพ.ศ. 2457 ทรงเป็นอธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติ พยากรณ์ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ พระองค์ทรงเป็นประธานในการพิจารณาคัดเลือก วิธีการสหกรณ์ในต่างประเทศมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับภาวะในประเทศไทย ได้ทรง พิจารณาสหกรณ์เศรษฐกิจแบบต่าง ๆ ทั้งในทวีปยุโรป และสหกรณ์ในประเทศใกล้เคียง ในที่สุดทรงเห็นว่าสหกรณ์เศรษฐกิจแบบโรฟไฟเซน เป็นแบบที่เหมาะสมกับสภาพของชานา และภาวะเศรษฐกิจของประเทศไทยยิ่งกว่าแบบอื่น ๆ จึงได้เริ่มจัดตั้งสหกรณ์แบบ โรฟไฟเซนขึ้นในปี พ.ศ. 2459 ซึ่งในสมัยนั้นเรียกว่าสหกรณ์หาทุนแบบโรฟไฟเซน

¹ หจข., เอกสาร ร.6 บ.1.1/3 กรมพระจันทบุรีนฤนาถกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและวันเพ็ญ สุจิตุศโต "พระเจ้าบรมวงศ์ เชอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถกับงานคานการคลัง พ.ศ. 2450-2474" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525) หน้า 116-170.

² ทองสุข พินศิริกุล รวบรวม, "พระราชวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระบิดาแห่งการสหกรณ์ไทย" ครบรอบ 60 ปีของงานสหกรณ์ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520) หน้า 1-3

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงนิพนธ์หนังสือชื่อ "สหกรณ์"¹ พร้อมทั้งทรงบัญญัติศัพท์คำว่า "สหกรณ์" ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Co-operation" เนื่องจากสหกรณ์เป็นงานใหม่ ยังไม่มีใครมีความรู้สึกซึ่งในค่านี้นี้ หนังสือสหกรณ์จึงสามารถช่วยให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง และผู้ที่สนใจได้รับความรู้เรื่องสหกรณ์และกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้แจกหนังสือ สหกรณ์แก่ผู้ที่เข้าประชุม ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เพื่อนำไปพิจารณาและแจกจ่าย แก่บรรดาเจ้าเมืองในมณฑลต่าง ๆ

ในปีพ.ศ. 2459 รัฐบาลได้แต่งตั้งให้กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นนาย ทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาจัดตั้งสหกรณ์และรับจดทะเบียนสหกรณ์ใน ท้องที่ต่าง ๆ ที่เห็นสมควร การจัดตั้งสหกรณ์ในช่วงนี้ขึ้นกับแผนกสหกรณ์กรมพาณิชย์และ สถิติพยากรณ์ กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ต่อมาปี พ.ศ. 2465 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พร้อมทั้งนายเลอเมย์ (Lemay) ที่ปรึกษากระทรวงพาณิชย์และคมนาคมกับเจ้าพนักงาน สหกรณ์อีก 2 คน คือพระประกาศสหกรณ์ และพระพิจารณาพาณิชย์ได้เดินทางไปศึกษาดูงานสหกรณ์ในประเทศอินเดียและประเทศพม่า พระองค์ทรงนำความรู้เกี่ยวกับงาน สหกรณ์มาปรับปรุงส่งเสริมให้งานสหกรณ์ดีขึ้น พระองค์ทรงพิจารณาว่ากิจการสหกรณ์จะได้ ผลดีจะต้องมีกฎหมายคุ้มครอง เพื่อสะดวกในการขยายกิจการสหกรณ์ให้กว้างขวางออกไป นอกจากนี้กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ยังทรงมีส่วนร่วมในการร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2468 ซึ่งร่างพระราชบัญญัตินี้ได้ประกาศใช้ในปีพ.ศ. 2471 พระองค์ทรงเป็นผู้เผยแพร่ ให้งานสหกรณ์เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง จึงได้รับการยกย่องว่าเป็น "พระบิดาแห่ง การสหกรณ์ของไทย"²

¹พระราชวรวงศ์เชอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, สหกรณ์ กระจายละเอียดใน ภาคผนวก

²เกษกรและสหกรณ์, กระทรวง. การจัดสหกรณ์ในประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์สหกรณ์ชายส่งแห่งประเทศไทย, 2501) หน้า 12-18.